

Datum Dnr
2007-05-14 RA 04-2005/1859

Christer Bogefeldt
Kultursekreterare
Verkskansliet

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Redovisning av verksamheter inom statens arkiv under Mångkulturåret 2006

Uppdrag och arbetsätt

I regleringsbrev för 2005 och genom särskilt beslut 2005-05-04 uppdrog regeringen åt bl.a. Rikssarkivet och landsarkiven att medverka i Mångkulturåret 2006. Rikssarkivet och landsarkiven redovisar här de insatser som genomförts under året.

Information om Mångkulturåret har lämnats till styrelse, chefskollegium och personalen samt vid särskilt seminarium för forskarservicepersonalen. Arbetet har samordnats genom en planeringskommitté som arbetat från maj 2005 fram till januari 2007. En central summa pengar avsattes för insatser under året. Kommittén har utarbetat en principplan och förlöpande samordnat och delvis initierat verksamheten inom statens arkiv, som förutom Rikssarkivets olika avdelningar består av sju landsarkiv och tre arkivinstitutioner med landsarkivuppgifter.

Begrepp och innebörd

I styrdokument, skrifter och diskussion inför Mångkulturåret användes omväxlande begreppen *mångkultur* och *mångfald*, ofta med bestämningen ”etnisk och kulturell mångfald”. Å ena sidan framstår det klart att ett huvudsyfte med året var att ”inkludera” en större andel av befolkningen med utländsk bakgrund, alltså en betoning av den etniska aspekten. Å andra sidan måste rimligtvis ”mångfald” ses som ett samlingsbegrepp som inbegriper mycket mer än etnisk, språklig och religiös tillhörighet. Vår tolkning är att den kulturella mångfalden och identiteten dessutom inte bara omfattar genus, generation, klass, sexuell läggning eller funktionshinder utan också ex. identifikation med en rad idé- eller intresseburna organisationer och verksamheter som bidrar till den kulturella mångfalden.

Utgångspunkter och handlingsinriktning

Vår första utgångspunkt har varit att statens arkiv under mycket lång tid arbetat med en mångkulturell öppenhet och uttalade mångfaldsperspektiv. Vår strategi inför Mångkulturåret har därför i första hand byggt på att synliggöra det arbete vi redan utfört och de principer som legat till grund för detta arbete. Den andra utgångspunkten gällde främjandet av aktiv användning av arkivmaterial framför allt genom pedagogiska insatser riktade till skolor och föreningar. Den tredje utgångspunkten handlade om det fortsatta inflödet och insamlingen av arkiv. Detta är en fråga som också berör ansvars- och arbetsfördelningen inom arkivsektorn som helhet, dvs. också de enskilda arkivinstitutionerna på folkrörelse- och företagssidan, när det gäller policier och praktiskt arbete m.m. Den fjärde utgångspunkten var uppgiften att ”arbeta för en god arkivhantering”, dvs. uppgiften att främja att enskilda arkiv skapas och det dessutom på ett bra sätt. Det är fråga om att etablera och vidmakthålla relationer till både existerande och nytillkommande organisationer och verksamheter av olika slag, både etniskt baserade och idéburna. Detta är återigen en fråga om arbetsfördelning inom arkivsektorn som helhet.

För Riksarkivet och landsarkiven har slutligen fokus satts på dokument på de nationella minoritetsspråken genom ett särskilt uppdrag som också angivits i regleringsbrevet för 2006.

Fyra externa programområden

De angivna utgångspunkterna och handlingsinriktningarna skapade naturligt följande fyra områden för utåtriktade program som alla baserats på varierande grad av internt arbete genom personalutbildning, idégrupper och utveckling av söksystem till arkivens innehåll:

- *Att synliggöra arkivens mångkulturella innehåll*
- *Att stimulera användningen av arkiv*
- *Att säkerställa representativ mångfald*
- *Att främja skapandet av arkiv*

Att synliggöra arkivens mångkulturella innehåll

Möjligheterna att med arkivmaterial som grund bidra till att utveckla ett mångkulturperspektiv på det svenska samhället pekade ut ett antal temata som angelägna. Ett första allmänt tema gäller arkivens roll i ett demokratiskt samhälle, där det handlar om spridning av information framför allt till nya svenskar, som inte kan förutsättas helt införstådda med den svenska arkivtraditionen av öppenhet och tillgänglighet. Ett andra tema gäller ”Invandrarlandet Sverige”, alltså den tradition av invandring som går som en röd tråd genom svensk historia och kan följas och illustreras bl.a. genom folkbokföringssystemet. Till detta kommer de språkliga minoriteterna, flyktinginvandringens olika faser och etniska grupper samt arbetskraftsinvandring som individ- och grupptemata.

En genomgående satsning inom arkivverket har gällt utbildning och information om källor till invandringens historia. En grundfråga när det gäller möjligheten att synliggöra arkivens innehåll är överblicken över arkivbestånd med relevans i sammanhanget. För de statliga arkivbestånden finns ex. ”Källor till invandringens historia i statliga myndigheters arkiv 1840-1990” från 2001 samt flera skrifter om släktforskning över nationella gränser, ex. ”Att söka

sina utländska rötter: En vägledning till källor om invandring i svenska statliga myndigheters arkiv under 1900-talet”. Under året har ytterligare några vägledningsfoldrar utarbetats.

Värmlandsarkiv har arbetat med en forskningsguide till invandringens historia i Värmland samt marknadsföring av boken ”Naboliv.Värmland-Hedmark. Arkiven berättar”. Landsarkivet i Göteborg har arbetat med en skrift med arbetsnamnet ”Arbetskraftsinvandringens källor 1945-1975”. Manuskriptet utgör en studie av vilket källmaterial som finns bevarat i framförallt de statliga arkiven kring de stora arbetsinvandringarna efter andra världskriget.

Någon total överblick över den *enskilda arkivsektorn* i Sverige finns inte. Riksarkivet publicerade dock under året 2006 den del av sin beståndsöversikt (8:1-3) som avser enskilda person-, släkt- och gårdsarkiv. En presentation av arkivverkets bestånd och sökvägar och har gjorts på **hemsidan** (se bilaga) under rubriken ”*Mångkultur i Riksarkivet och landsarkiven*” med diverse länkar.

Under Mångkulturåret har statens arkiv bedrivit en *omfattande programverksamhet* innefattande utställningar, föreläsningar, visningar mm. inriktade mot temat mångkultur. I fokus har stått de etniska grupper som utgör de nationella språkliga minoriteterna. Programmen framgår av hemsidans kalendarium, som dock inte är fullständigt.

Arkivens dag den 11 november – på det tidigare planerade nationella temat Mat och dryck – gavs en mångkulturprägel. Landsarkivet i Lund gjorde en uppföljning av projektet om balt- och tyskutlämningen 1945/46. Landsarkivet har initierat och medverkat i ett projekt i samarbete med Föreningen Gamla Kristianstad, Regionmuseet i Kristianstad, Lunds universitet och Forum för Levande historia. Projektet har resulterat i en bok, många föredrag och en vandringsutställning producerad av Regionmuseet i Kristianstad. Utställningen har bl.a. visats på Forum för Levande historia och visades under 2006 i Ystad, dit merparten av de berörda balterna anlände i maj 1945.

I början av november 2006 anordnade Riksarkivet en konferens med temat *Forskningen och Judiska Församlingens arkiv*. Konferensen hade till syfte att presentera församlingen i Stockholms arkiv samt stimulera till en diskussion om de möjligheter som materialet ger forskningen. Stora delar av församlingens arkiv deponerades i Riksarkivet redan på 1980-talet och har till viss del utnyttjats av forskningen. Genom att arkivet varit oförtecknat har dock sökmöjligheterna varit begränsade och arkivet svåröverskådligt. Ett inventerings och registreringsprojekt slutfördes under 2005 och har berört drygt 300 hyllmeter arkivmaterial som omspanner 200 år och är mycket mångfasetterat. Huvuddelen av arkivet är tillståndsbelagt, vilket innebär att det krävs tillstånd från Judiska församlingen i Stockholm för att ta del av innehållet. Församlingens förvaltningschef förklarade att man från församlingens sida kommer att ge tillstånd för seriös forskning men att man samtidigt vill ha kontroll över vem som använder materialet. Närmare 70 deltagare bestående av forskare, arkivarier och andra intresserade deltog i konferensen.

I slutet av november arrangerade Landsarkivet i Östersund i samarbete med Gaaltije – syd-samiskt kulturcentrum konferensen *Makt och Minne. Perspektiv på källor till samisk historia*. Drygt 70 deltagare även här representerande ABM-sektorn, forskningen och det samiska sam-

hället samt nordiskt deltagande. Konferensen syftade till att ur olika perspektiv belysa källorna till samisk historia och i föredragen sattes fokus på källornas tillkomst, syfte, användning, tolkning, tillgänglighet osv. Med källor avsågs inte bara de skriftliga dokumenten i våra arkiv, utan även spåren i kulturmiljön, muntliga berättelser, föremål och bilder. (Programmet bifogas.)

Att stimulera användningen av arkiv

De båda nämnda konferenserna om judiskt och samiskt källmaterial som just presenterats hör naturligt hemma även under denna verksamhetsavdelning.

Värmlandsarkiv har bedrivit uppsökande arkivpedagogisk verksamhet i invandrartäta bostadsområden samt stimulerat uppsatsskrivning om invandring vid avdelningen för historia vid Karlstads universitet. Landsarkivet i Lund har bedrivit ett skolprojekt om finska krigsbarn under Andra världskriget i samarbete med gymnasieskolorna i Lund. Landsarkivet förvarar ett omfattande material om de finska krigsbarn som kom till Sydsverige under krigsåren och har byggt upp ett kontaktnät bland kvarlevande. Malmö stadsarkiv har producerat en arkivlåda om den svenska utvandringen till Amerika. Landsarkivet i Östersund har fortsatt samarbetet med Statsarkivet i Trondheim kring skolmaterial om Andra Världskriget.

Att säkerställa representativ mångfald

Riksarkivet har under året i arbetsgruppen för Svenska arkiv i samverkan, SASS, som består av representanter för alla arkivorganisationer i Sverige, initierat en diskussion om "Arkiven i det mångkulturella samhället" och tanken är att med sikte på den nästföljande nationella arkivveckan, som planeras till Göteborg 2008, på olika sätt aktualisera principer och praktiska frågor om ansvars- och arbetsfördelningen inom arkivsektorn som helhet när det gäller insamlingspolicier m.m. med bäring på arkiv som belyser det mångkulturella Sverige framöver.

Nationella minoritetsspråk

I enlighet med det särskilda uppdraget i regleringsbrevet har kontakter under året tagits med aktörer som på olika sätt kan anses berörda av de aktuella minoritetsspråken – jiddish, finska tornedalsfinska, samiska och romani – för att lägga en grund för samarbete. Ett nätverk har skapats mellan ett antal kulturarvsinstitutioner, kulturcentra, organisationer och myndigheter för att bli en länk under det fortsatta arbetet. Gensvaret var överlag mycket positivt. Intervjuer och besök användes för att ta fram och säkra kunskap om dokument på de aktuella språken och deras förvaring. Forskare har varit en viktig målgrupp.

Att främja skapandet av arkiv

En aktion med inriktning på att etablera kontakter med företrädare för invandrarorganisationer och föreningar för att öka medvetenheten om vikten av att skapa och bevara dokumentation planeras. På området finns lång erfarenhet inom RA:s avdelning för enskilda arkiv bl.a. nu senast inom ramen för projektet "Invandrarnas kulturarv" 1995-2000. Samarbete kommer att sökas med Mångkulturellt centrum i Botkyrka och Romskt Kulturcentrum i Stockholm för diskussioner om lämpliga insatser.

Mångkulturåret som grund för fortsatt långsiktigt arbete

Statens arkiv vill slutligen betona att de arbetsinsatser som genomförts under Mångkulturåret ska ses som en fortsättning på ett mer permanent synliggörande av arkivens roll och betydelse som en demokratisk basfunktion i ett mångkulturellt samhälle och som en bas för fortsatt arbete.

Beslut i detta ärende har fattats av riksarkivarie Tomas Lidman. Närvarande vid ärendets slutliga handläggning har varit kultursekreterare Christer Bogefeldt (föredragande).

Tomas Lidman

Christer Bogefeldt